

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Maria Evenås

Flera skadeståndsskyldiga
Den slutgiltiga ansvarsfördelningen

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Eva Lindell-Frantz

Skadeståndsrätt

HT 2004

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Ämnesintroduktion	5
1.2 Syfte	5
1.3 Problemformulering	5
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Metod och material	6
1.6 Terminologi	7
1.7 Disposition	8
2 SOLIDARISKT ANSVAR	9
2.1 Historik	9
2.2 Allmänt	9
2.3 Adekvat kausalitet	11
2.4 Konkurrerande skadeorsaker	11
2.5 Medverkan och passiv identifikation	12
2.6 Undantag från solidariskt ansvar	13
3 REGRESSRÄTT	14
3.1 Historik	14
3.2 Allmänt	15
3.3 Regress blir tillåtet	15
3.4 Prevention	16
4 ANSVARFÖRDELNING VID CULPAANSVAR – CULPAANSVAR	17

4.1	Allmänt	17
4.2	Skälighetsbedömning	17
4.3	Principalansvar	19
4.4	Miljöskadeansvar	20
4.5	Trafikskadeersättning	21
5	ANSVARSFÖRDELNING VID STRIKT ANSVAR – CULPAANSVAR	22
5.1	Allmänt	22
5.2	Kontraktsförhållande mellan parterna	22
5.3	En ifrågasatt princip	23
5.4	Principalansvar	24
5.5	Miljöskadeansvar	25
5.6	Trafikskadeersättning – ett undantag	25
6	ANSVARSFÖRDELNING VID STRIKT ANSVAR – STRIKT ANSVAR	27
6.1	Allmänt	27
6.2	Skälighetsbedömning	27
6.3	Principalansvar	28
6.4	Miljöskadeansvar	30
6.5	Trafikskadeersättning	30
7	FÖRSLAG OM LAGREGLERING	31
7.1	Allmänt	31
7.2	Skäl för en ny lagregel	31
7.3	Förslagets innebörd	32
7.4	Förslaget i förhållande till miljöbalken	32
7.5	Remissvar	33
8	ANALYS	35
8.1	Regressrätt	35
8.2	Ansvarsfördelning vid culpaansvar - culpaansvar	35

8.3	Ansvarsfördelning vid strikt ansvar - culpaansvar	36
8.4	Ansvarsfördelning vid strikt ansvar - strikt ansvar	36
8.5	Principalansvar	36
8.6	Miljöskadeansvar	37
8.7	Trafikskadeersättning	37
8.8	Övriga frågor som har behandlats	38
8.9	Förslag om lagreglering	38
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	40
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	43

Sammanfattning

Inom skadeståndsrätten är huvudprincipen att en skadelidande har rätt till full ersättning för sin förlust. I 6 kap. 4 § SkL stadgas att då flera är skadeståndsskyldiga svarar de solidariskt gentemot den skadelidande. Denne kan kräva vem han önskar på hela ersättningen och det blir sedan en fråga för de skadeståndsskyldiga att dela upp ansvaret sinsemellan. Syftet med denna uppsats är att utreda hur denna ansvarsfördelning skall ske, vilket inte är reglerat i SkL.

Den slutgiltiga ansvarsfördelningen mellan flera skadeståndsskyldiga beror på vilken grund ansvaret vilar. När alla skadeståndsskyldiga svarar på grund av culpa ger praxis uttryck för att det skall ske en skälighetsbedömning. Vid bedömningen tas hänsyn till bland annat graden av vållande och om ansvaret är på grund av eget eller annans vållande. Resultatet av en skälighetsbedömning blir oftast att ansvaret fördelas lika och det torde föreligga en presumtion härför.

I svensk rätt gäller huvudprincipen att den som ansvarar på grund av strikt ansvar har regressrätt mot den som har culpaansvar. Denna princip har blivit ifrågasatt och det har framförts kritik häremot, men kritiken har inte haft något stort inflytande på lagstiftningen. Kritiken riktas bland annat mot att regler om strikt ansvar bygger på en riskfördelningstanke till skillnad från culpaansvar och att den culpöse inte nödvändigtvis är den mest lämpade att bära ansvaret i slutändan.

Den slutgiltiga ansvarsfördelningen vid situationer där alla skadeståndsskyldiga bär strikt ansvar är ett oklart område. Oftast brukar det ske en skälighetsbedömning där samtliga omständigheter beaktas. En skälighetsbedömning leder vanligtvis till en likafördelning av ansvaret, vilket också är huvudregeln.

När det rör regress mellan flera som har principalansvar sker ansvarsfördelningen efter vad som är skäligt med hänsyn till arbetstagarnas vållande. Bär samtliga skadeståndsansvariga strikt ansvar delas skadan lika om det inte finns skäl för en annan fördelning. Principen att en strikt ansvarig har regressrätt mot en som varit culpös gäller även vid principalansvar, men har endast ringa betydelse på detta område. Vanligtvis faller hela skadeståndsskyldigheten på arbetsgivaren eftersom arbetstagaren endast är ansvarig om det finns synnerliga skäl enligt 4 kap. 1 § SkL.

I 32 kap. 8 § 2 st. MB regleras den slutgiltiga ansvarsfördelningen mellan flera skadeståndsskyldiga vad gäller miljöskadeansvar. Hänsyn skall tas till vad som är skäligt vid beaktande av grunden för skadeståndsansvaret, möjligheterna att förebygga skadan och omständigheterna i övrigt. Det föreligger presumtion för en likafördelning av ansvaret även vid miljöskador. Vid situationer där alla bär strikt ansvar och en samtidigt varit

culpös föreligger ofta skäl att frångå presumptionen. Principen att en strikt ansvarig har regressrätt mot en som svarar på grund av culpa är gällande även på miljöskadeområdet, men principen är ifrågasatt.

Vid trafikskador har den som har strikt ansvar endast i undantagsfall regressrätt mot den som varit vållande. Regressen vid trafikskador skiljer sig från regleringen i SkL då det föreligger en obligatorisk trafikförsäkring. Det blir således en fråga för försäkringsbolagen att fördela ansvaret.

En lagreglering om det slutgiltiga ansvaret har varit uppe till diskussion vid flera tillfällen, men har aldrig lett till något resultat. Frågan är nu åter under utredning. Ett lagförslag har lagts fram i SOU 2002:1, vilket har stora likheter med den nuvarande regleringen i MB.

Förord

Jag vill tacka min handledare Eva Lindell-Frantz som funnits till hands under arbetets gång och som kommit med värdefulla kommentarer och goda råd.

Förkortningar

HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
JT	Juridisk Tidskrift
MB	Miljöbalken (1998:808)
MskL	Miljöskadelag (1986:225)
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap
TskL	Trafikskadelag (1975:1410)
SkbrL	Lag (1936:81) om skuldebrev
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SL	1864 års strafflag
SvJT	Svensk Juristtidning
TR	Tingsrätten

1 Inledning

1.1 Ämnesintroduktion

Var dag uppstår skador av olika slag och de skadelidande är ofta berättigade till skadestånd. I många fall är det flera personer som gemensamt har vållat en skada så att förutsättningarna för skadeståndsansvar föreligger beträffande var och en av dem. Den skadelidande måste dock bestämma sig för vem eller vilka han skall vända sig mot. Detta kan vara ett viktigt processekonomiskt beslut då rättegångskostnaderna kan uppgå till stora belopp och det inte är säkert att alla anses ansvariga. Resultatet kan bli att flera anses skadeståndsskyldiga. Det är här uppsatsen tar sin början.

I SkL framgår att de skadeståndsskyldiga svarar solidariskt för uppkommen skada. När ansvaret är solidariskt uppkommer frågan hur ansvaret skall fördelas inbördes mellan de skadeståndsskyldiga. Hur denna fördelning skall ske är inte reglerat i SkL utan får, enligt en allmän princip, ske efter en skälighetsprövning. Rättspraxis på området är mycket sparsam vilket medför att det ofta är oklart vad som får anses vara skäligt.¹ Det har dock lagts fram förslag på en regel om fördelning av det solidariska ansvaret efter skälighet i SOU 2002:1.² Förslag härom har även lagts fram tidigare, i SOU 1963:33, men ledde då inte till någon ny lagregel.³

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att utreda hur det slutgiltiga ansvaret skall fördelas mellan flera skadeståndsskyldiga som svarar solidariskt. Tyngdpunkten ligger således på en redogörelse för och en analys av fördelningen av det slutgiltiga ansvaret.

1.3 Problemformulering

Uppsatsen kommer att belysa och försöka besvara ett antal frågor. Den mest centrala frågan som skall behandlas är:

- Hur skall den slutgiltiga ansvarsfördelningen ske mellan flera skadeståndsskyldiga?

¹ Bengtsson Bertil, Strömbäck Erland, Skadeståndslagen - En kommentar, s. 332 f

² SOU 2002:1 s. 223

³ SOU 1963:33 s. 32 f

Den slutgiltiga ansvarsfördelningen är beroende av vilket ansvar som åvilar de skadeståndsskyldiga. Olika situationer avseende ansvar kommer att utredas. De situationer som kommer behandlas är följande:

- culpaansvar - culpaansvar
- strikt ansvar - culpaansvar
- strikt ansvar - strikt ansvar

Andra frågor som kommer att behandlas är:

- Vad läggs vikt vid i en skälighetsbedömning när det gäller fördelning av skadeståndsansvar då det inte är reglerat i SkL?
- Vilka skäl finns det för att undgå solidariskt ansvar?
- Borde den slutgiltiga ansvarsfördelningen bli reglerad i SkL?

1.4 Avgränsningar

Fördelningen av det slutgiltiga ansvaret blir ofta en uppgörelse mellan de försäkringsbolag som meddelat ansvarsförsäkring. De svenska försäkringsbolagens regressverksamhet inom sakförsäkring för företag och privatpersoner präglas av en regressöverenskommelse.⁴ I uppsatsen kommer försäkringsbolagens regressrätt gentemot varandra inte att behandlas närmare. Det skulle bli för långtgående att här gå närmare in på denna problematik.

Särskilda relationer mellan de skadeståndsansvariga kan inverka på ansvarsfördelningen. Det kan exempelvis röra en situation där en vuxen orsakat en skada tillsammans med sitt barn och de svarar solidariskt härför.⁵ I uppsatsen kommer ansvarsfördelning mellan olika typer av ansvarssubjekt endast att behandlas översiktligt.

Uppsatsen är även begränsad till att enbart redogöra för svensk rätt och kommer således inte innehålla någon komparativ del.

1.5 Metod och material

Uppsatsen utgör i stor del en de lege lata framställning och försöker således klargöra gällande svensk rätt. Utgångspunkten har således varit att studera olika rättskällor inom det aktuella området.⁶ Traditionell juridisk metod har använts i den deskriptiva delen för att utreda gällande rätt. Detta genom

⁴ Ullman Harald, Regressöverenskommelsen, s. 5

⁵ SOU 1975:103 s. 53

⁶ Lehrberg Bert, Praktisk juridisk metod, s. 129

studier av lagtext, förarbeten, rättspraxis och doktrin.⁷ Uppsatsen avslutas med en analys där det förs ett de lege ferenda resonemang.⁸

Det finns en hel del skrivet i doktrin om flera skadeståndsskyldiga, men inte så mycket om den slutgiltiga ansvarsfördelningen. Av denna anledning har det varit nödvändigt att använda även äldre litteratur. Hellner och Karlgren ses som två auktoriteter inom skadeståndsområdet varför det är relevant att redovisa deras åsikter. Bengtsson menar att deras auktoritet har varit obestridd och att det inte är lätt att föra en talan som strider mot deras uttalanden.⁹ I litteraturen refereras det ofta till Bill W. Dufwas verk *Flera skadeståndsskyldiga*. Detta verk används i stora delar av uppsatsen då Dufwa är den som i störst utsträckning behandlat problematiken kring flera skadeståndsskyldiga. Även förarbeten där frågan om ansvarsfördelning diskuteras ligger till grund för uppsatsen. Rättspraxis är sparsam på området och den praxis som finns är gammal. Eftersom regressrätten inte regleras i SkL har de rättsfall som finns på området studerats för att se på de principer som kommit till uttryck i praxis.

1.6 Terminologi

För att undvika förvirring då olika termer används kommer det nedan kort att redogöras för några begrepp som används och vad som menas med dessa. I doktrinen förekommer ofta olika termer för att beteckna samma sak.

Ordet *vållande* eller *culpa* används som gemensam beteckning för orden uppsåt och oaktsamhet, vilka är de båda formerna av subjektivt rekvisit. Hellner menar att det torde motsvara det normala språkbruket att ansvar enligt *culparegeln* betyder ansvar för uppsåt och oaktsamhet.¹⁰

Termen *strikt ansvar* kommer i det följande innefatta såväl strikt ansvar som rent strikt ansvar då det framgår av sammanhanget vad som åsyftas och då många situationer omfattar båda dessa typer av ansvar. Med strikt ansvar avses ansvar där den skadeståndsskyldige själv inte är culpös men blir ansvarig när någon annan är culpös. Det föreligger således vållande i grunden. Som exempel kan nämnas principalansvar där arbetsgivaren svarar för de anställdas culpa. Med *rent strikt ansvar* avses ansvar som är helt oberoende av någons culpa. Det spelar således inte någon roll om den skadeståndsskyldige eller för någon han svarar varit vållande. Rätten till skadestånd uppkommer istället genom det sätt på vilket skadan uppstått. Rent strikt ansvar kan föreligga enligt lag, avtal och praxis. Exempel på lagstiftning där det föreskrivs rent strikt ansvar är bland annat TskL och lag

⁷ Peczenik Aleksander, Juridikens teori och metod, s. 35 f

⁸ Lehrberg Bert, Praktisk juridisk metod, s. 136

⁹ Bengtsson Bertil, Anm. av Peter Lødrup: Lærebok i erstatningsrett. 2. utg., TfR 1988, s. 229

¹⁰ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 123

(1943:459) om tillsyn över hundar och katter. I praxis har ålagts rent strikt ansvar vid exempelvis farlig verksamhet.¹¹

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med en allmän redogörelse för det solidariska ansvaret i skadeståndsrätten. Här ges en kortare historisk bakgrund till det solidariska ansvaret och det redogörs för grundförutsättningarna för att flera skall bli ansvariga för en och samma skada.

I kapitel tre redogörs allmänt om vad som gäller vid regress. Kapitlet är inte begränsat till någon specifik typ av ansvar.

Efter dessa inledande kapitel behandlas i kapitel fyra till sex den slutgiltiga ansvarsfördelningen mellan flera skadeståndsskyldiga. I kapitel fyra beskrivs den slutgiltiga ansvarsfördelningen vid skadesituationer där samtliga ansvariga bär culpaansvar. Därefter behandlas, i kapitel fem, den slutgiltiga ansvarsfördelningen mellan flera ansvariga där någon part svarar för culpa medan någon svarar på grund av strikt ansvar. I det sjätte kapitlet redovisas det för den slutliga ansvarsfördelningen mellan flera skadeståndsskyldiga där alla bär strikt ansvar. I dessa tre kapitel behandlas den praxis som är vägledande på området. Det kommer även att redogöras för de regler som gäller vid miljöskadeansvar och vid trafikskadeersättning då dessa områden skiljer sig från SkL. Principalansvar kommer också att beröras särskilt.

I kapitel sju diskuteras det senaste lagförslaget om ansvarsfördelning. Kapitlet innehåller en beskrivning av det lagförslag som lagts fram av Personskadekommittén. Då förslaget fortfarande är under behandling på Regeringskansliet kommer de remissvar som lämnats rörande betänkandet behandlas.

Uppsatsen avslutas med en sammanfattande analys i kapitel åtta där det läggs vikt vid ett de lege ferenda resonemang.

¹¹ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 169 f

2 Solidariskt ansvar

2.1 Historik

Redan i 1864 års strafflag fanns grundsatsen om solidariskt ansvar inskriven. I 6 kap. 5 § SL fanns en regel som stadgade att då flera medverkat till ett brott skulle de svara ”en för alla och alla för en”. Uttrycket är idag ersatt av begreppet ”solidariskt” i SkL. Regleringen i 6 kap. 5 § SL gällde endast brottsliga handlingar men tillämpades analogt, utan inskränkningar, inom hela culparättens område.¹² Idag regleras det solidariska ansvaret i 6 kap. 4 § SkL.

2.2 Allmänt

Flera personer kan bli ansvariga för samma skada om de handlat vårdslöst och därigenom tillsammans orsakat skadan. I vissa fall kan en person bli ansvarig på grund av regeln om strikt ansvar. Lagstiftningen är i många skadesituationer utformad så att ansvaret åläggs flera. Då flera är skadeståndsskyldiga för samma skada svarar de solidariskt gentemot tredje man. Det solidariska ansvaret är till för att skydda den skadelidande. Denne kan vända sig till vem han önskar av de skadeståndsskyldiga för att kräva ut hela skadeståndsbeloppet. Vem som helst av de skadeståndsskyldiga kan således tvingas utge full ersättning och har därefter regressrätt mot de övriga inblandade.¹³

Den skadelidande kan på grund av det solidariska ansvaret utnyttja alla de skadeståndsskyldigas betalningsförmåga, men kan aldrig kräva ut mer än ett skadestånd som motsvarar skadan.¹⁴

Det solidariska ansvaret som är reglerat i 6 kap. 4 § SkL gäller såväl vid culpaansvar och principalansvar som vid strikt ansvar. Regeln kan även tillämpas då alla har strikt ansvar eller då ena parten svarar för egen culpa och den andre har strikt ansvar.¹⁵ SkL gäller för all skadeståndsskyldighet så länge det inte är stadgat något annat i den skadeståndsrättsliga speciallagstiftningen. Detta framgår av 1 kap. 1 § SkL.

¹² Nordenson Ulf, Bengtsson Bertil, Strömbäck Erland, Skadestånd – Kommentar till den nya skadeståndslagen, s. 18, 66 f

¹³ Ekstedt Leif, Skadeståndsrätt, s. 132 f

¹⁴ Bengtsson Bertil, Skadeståndsrätt – några huvudlinjer, s. 62

¹⁵ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 242

I viss speciallagstiftning hänvisas det till 6 kap. 4 § SkL¹⁶ medan det i andra fall¹⁷ föreskrivs ett självständigt solidariskt ansvar. Det kan även förekomma att det solidariska ansvaret är underförstått.¹⁸

Principen om solidariskt ansvar tillämpas vid såväl medveten som tillfällig samverkan mellan flera skadeståndsskyldiga. Medveten samverkan föreligger när flera personer handlat beroende av varandra, exempelvis när de tillsammans misshandlar någon. Vid tillfällig samverkan orsakas skada av i sig oberoende händelseförlopp.¹⁹

När flera anses solidariskt ansvariga på grund av culpa tas det inte hänsyn till i vilken grad de varit vållande. Ansvaret delas inte upp så att en huvudansvarig kan krävas på en större del av beloppet än en biansvarig. Det har således ingen betydelse hur framträdande rollen i skadehändelsen är. Vid den slutliga ansvarsfördelningen mellan flera skadeståndsskyldiga tas däremot hänsyn till graden av vållande. I svensk rätt gäller principen att alla skadeståndsskyldiga är solidariskt ansvariga med hela beloppet gentemot den skadelidande. Att ansvaret inte inskränks för den som varit biansvarig hänger samman med att skadeståndsskyldigheten generellt inte inskränks av att ringa vållande medför en omfattande skada. Viss hänsyn till graden av vållande kan dock tas vid tillämpningen av den allmänna jämningsregeln i 6 kap. 2 § SkL. Denna jämningsregel förutsätter att skadeståndsskyldigheten är oskäligt betungande för den skadeståndsskyldige och kan tillämpas på all skadeståndsskyldighet som faller under 6 kap. 2 § SkL. Jämningsregeln kan även tillämpas vid ansvar som grundar sig på speciallagstiftning, icke lagfästa regler och kontraktsrättsliga regler.²⁰

För att två skadevällare skall kunna åläggas solidariskt ansvar krävs det att talan förs mot dem båda. I NJA 1985 s. 690 hade två värnpliktiga, B och F, tillgripit en terrängbil för färd utom tjänsten. Fordonet skadades då F körde av vägen under färden tillbaka till förläggningen. B deltog inte under återfärden men blev ändå skadeståndsskyldig. I målet gjorde B gällande att han inte kunde förpliktas att utge ersättning annat än solidariskt med B. Det blev dock inte tal om solidariskt ansvar i detta mål då HD, i enlighet med underinstanserna, menade att det inte kunde göras något uttalande om solidariskt ansvar för B och F eftersom talan inte förts mot F.

Enligt Dufwa är det solidariska ansvaret en garanti för att den ersättande funktionen skall kunna upprätthållas när det är flera skadeståndsskyldiga inblandade i en skada. Den skadelidande har fler parter att vända sig emot och hamnar således i ett bättre läge än om det bara finns en skadeståndsskyldig. Den ersättande funktionen tillgodoses även genom

¹⁶ T.ex. i 5 kap. 3 § 1 st. järnvägstrafiklag (1085:192)

¹⁷ T.ex. i 32 kap. 8 § MB och 22 § 2 st. TskL

¹⁸ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga II, s. 1433 f

¹⁹ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga I, s. 97 f

²⁰ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 243 f, 434

regress där de skadeståndsskyldiga kan göra upp sinsemellan så att den som betalat skadeståndet kan få kompensation av de övriga.²¹

2.3 Adekvat kausalitet

Adekvat kausalitet mellan handlandet och den uppkomna skadan är en nödvändig förutsättning för att skadestånd överhuvudtaget skall komma ifråga. Detta gäller alla inblandade. I vissa situationer kan dock kravet endast anses delvis uppfyllt för ena parten vid solidariskt ansvar. Exempel på en sådan situation kan vara då en kamrer förfalskar bokföringen med ett belopp om 50 000 kronor medan den verkställande direktören förskingrar ytterligare 25 000 kronor, sammantaget 75 000 kronor. De båda blir då solidariskt betalningsskyldiga med ett belopp om 50 000 kronor och direktören blir skyldig att ersätta ytterligare 25 000 kronor.²²

Kausalitetsfrågorna kan i vissa fall vara mycket svåra att avgöra. Det är ofta nödvändigt att göra en mera skönsmässig bedömning av i vilken utsträckning de olika parternas handlande på ett adekvat sätt medverkat till den totala skadan. Problemen med gränsdragning vid adekvat kausalitet kan illustreras med följande exempel: En fotgängare blir påkörd av en bil och får livshotande skador. Senare på sjukhuset begår läkaren som opererar honom ett allvarligt fel och den skadelidande blir invalidiserad. I detta fall kan det vara mycket svårt, om inte omöjligt, att efteråt veta hur den skadelidandes tillstånd skulle ha utvecklats om läkaren inte begått misstaget. Hade han ändå blivit invalidiserad? Här kommer problematiken kring konkurrerande skadeorsaker in.²³

2.4 Konkurrerande skadeorsaker

När flera orsaker samverkar till en skada räcker det för skadeståndsansvar att vållandet varit en nödvändig del i den sammanlagda orsaken. Vållandet behöver alltså inte vara huvudorsaken till skadan för att det skall medföra ansvar. När flera personer vållat en skada kan inte någon av dem undgå ansvar genom att hävda att skadan ändå skulle uppstå till följd av de övrigas handlande. Vid konkurrerande skadeorsaker skall varje händelse ha varit tillräcklig, men i sig inte nödvändig, för att orsaka skadan. Vid en bedömning av konkurrerande skadeorsaker tas hänsyn till om en skada kan betraktas som färdig eller ej. En skada anses färdig om dess orsak inte konkurrerar med orsaker till senare inträffade skador.²⁴

²¹ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga III, s. 1680 ff

²² Nordenson Ulf, Bengtsson Bertil, Strömbäck Erland, Skadestånd – Kommentar till den nya skadeståndslagen, s. 67

²³ A.a. s. 67

²⁴ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 214

För det fall två av varandra helt oberoende händelser är tillräckliga för att var för sig orsaka en och samma skada beaktas om de båda händelserna är förenade med vållande. Om så är fallet blir de båda vållande solidariskt skadeståndsskyldiga. Hellner menar att detta är allmänt godtaget trots att det är svårt att påvisa några klara belägg härför i rättspraxis. Hellner framför att det skulle bli en absurd utgång om ingen av skadevållarna skulle bli ansvarig för skadan på grund av att händelserna, isolerat sett, inte varit nödvändiga betingelser för skadan.²⁵

Problematiken kring konkurrerande skadeorsaker har kommit att prövas i rättspraxis. Ett långtgående exempel på solidariskt ansvar vid tillfällig medverkan är NJA 1961 s. 425. I målet blev en person utsatt för misshandel med slag i huvudet. Efter misshandeln blev samma person påkörd av en bil och ådrog sig huvudskador. Det gick inte att fastställa i vilken grad de oberoende händelserna var för sig medverkat till skadan. Båda skadevållarna blev därför solidariskt ansvariga för hela skadan i förhållande till den skadelidande.

2.5 Medverkan och passiv identifikation

När den skadelidande själv medverkat till en skada är reglerna inte desamma som vid solidariskt ansvar. Detta blir särskilt synbart då det rör sig om passiv identifikation mellan den skadelidande och en av de skadeståndsskyldiga. Passiv identifikation innebär att den skadelidande identifieras med ena skadevållaren. Situationen bedöms då på samma sätt som om den skadelidande själv varit medvållande. I praktiken blir utgången densamma som om ansvaret skulle delas upp. Om exempelvis två personer, A och B, är lika vållande till en skada och A kan identifieras med den skadelidande kan den skadelidande endast kräva skadestånd reducerat till hälften av B. Däremot kan A bli krävd på hela summan med avdrag för det belopp skadelidande erhållit av B. Om reglerna om solidariskt ansvar istället skulle vara tillämpliga i denna situation skulle den skadelidande kunna kräva B på hela skadeståndet och det skulle sedan bli en regressfråga mellan A och B. Skillnaden mellan reglerna vid skadelidandes medverkan i förhållande till det solidariska ansvaret är omdiskuterad.²⁶

Bengtsson framhåller att den regel som gäller vid skadelidandes medverkan har anförts som ett starkt skäl mot passiv identifikation när regeln om solidariskt ansvar är tillämplig.²⁷ Frågan diskuteras även av Adlercreutz som ger några synpunkter på det eftersträvaransvärda i båda lösningarna. Adlercreutz menar att det väsentliga är att försöka göra en så rimlig och lämplig riskfördelning som möjligt mellan den skadelidande och B med avseende på A:s vållande och andel i skadan. Han anför vidare att det inte är fråga om att göra avkall på den skadelidandes rätt till fullt skadestånd utan

²⁵ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 215

²⁶ A.a. s. 231, 244 f

²⁷ Bengtsson Bertil, Om jämkning av skadestånd, s. 151

det gäller frågan om B skall behöva utbetala mer än vad han principiellt slutligen skall stå för. Vad det slutligen kommer an på är vem som skall stå risken om A är insolvent. När medverkansreglerna gäller får den skadelidande stå risken för att A är insolvent. Vid reglerna om solidariskt ansvar hamnar risken för att A är insolvent istället på skadevållaren B eftersom skadelidande då kan kräva B på hela skadeståndsbeloppet.²⁸

2.6 Undantag från solidariskt ansvar

Enligt 6 kap. 4 § SkL är ansvaret inte solidariskt om någon begränsning föreligger i skadeståndsskyldigheten. Skadeståndsskyldigheten kan vara nedsatt enligt 2 kap. 4 och 5 §§, 4 kap. 1 § eller 6 kap. 2 § SkL. Vid införandet av SkL ansåg lagrådet det vara önskvärt att undantaget från solidariskt ansvar kom till uttryck i lagen eftersom det inte alltid föreligger solidarisk betalningsplikt. Som exempel tog lagrådet upp situationen då en skada uppgår till 1000 kronor, men skadeståndet jämkas till 500 kronor var för två skadeståndsskyldiga. Den skadelidande skall då erhålla 500 kronor av vardera. Det blir här fråga om ett delat ansvar istället för ett solidariskt ansvar.²⁹

Jämkningsreglerna för situationer där flera skadeståndsskyldiga är inblandade kan tillämpas i flera fall. Ett exempel är då skadeståndet endast jämkas för en av de skadeståndsskyldiga. För denne kan ansvaret då sägas vara delat, till skillnad från den som inte fick skadeståndet jämkat. Ett annat exempel är då bådas ansvar jämkas till olika belopp. Om den enes ansvar jämkas till 800 kronor och den andres till 600 kronor är ansvaret solidariskt upp till 600 kronor. Den vars ansvar jämkats till 800 kronor får således ensam stå för 200 kronor. Här är det då fråga om ett partiellt delat ansvar.³⁰

NJA 1993 s. 727 är ett exempel på ett fall där skadeståndet för en och samma skada jämkades för flera skadeståndsskyldiga. HD ålade inte de skadeståndsskyldiga solidariskt ansvar till skillnad från de undre instanserna. Fallet rörde tre pojkar i 16 års åldern, N, M och O, som gemensamt hade satt eld på en skolbyggnad. N hade dessutom satt eld på en sport- och simhall. HD menade att det skulle vara mycket betungande för M och O att solidariskt utge det av HovR förpliktade beloppet på 450 000 kronor. Undantag gjordes i det solidariska ansvaret och M och O förpliktades istället att utge 150 000 kronor vardera. N ålades däremot att endast utge 100 000 kronor för skadorna på skolan. Detta torde höra samman med att han även tvingades betala 370 000 kronor för de andra skadorna, ett skadestånd som blev kraftigt nedsatt då det ansågs alldeles för betungande.

²⁸ Adlercreutz Axel, Några synpunkter på s.k. passiv identifikation i skadeståndsrätten, Festskrift till Karl Olivecrona, s. 29 ff

²⁹ Prop. 1972:5 s. 644

³⁰ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga II, s. 1436

3 Regressrätt

3.1 Historik

I svensk rätt hävdade man länge att regressrätt inte borde erkännas då flera personer medvetet samverkat till skada.³¹ År 1937 inträdde en radikal förändring i nämnda rättsläge genom HD:s avgörande NJA 1937 s. 264. Med detta rättsfall, vilket refereras nedan³², blev regress mellan skadevällare tillåtet i svensk rätt.

Det äldre synsättet, som sa att regressrätt inte borde erkännas, gällde särskilt brottsligt handlande. Bakom denna äldre uppfattning låg bland annat moralskäl. Det ansågs stötande att kunna åberopa sitt olagliga handlande som grund för regress och det ansågs fel att domstolarna skulle tillåta regress då det föranletts av rättsstridigt handlande. Karlgren menar att detta var ett något överkänsligt och opraktiskt sätt att se på regressrätten.³³

Denna äldre uppfattning har en anhängare i Agell som skriver att det brukade framhållas att det var under domstolarnas värdighet att överhuvudtaget behandla frågor rörande pactum turpe.³⁴ Även Bramsjö framhåller att domstolarna ville hålla sig passiva när det gällde den civilrättsliga relationen mellan parter som handlat lagstridigt då de inte ville riskera sin auktoritet.³⁵

Regressrätt enligt tidigare uppfattning kommer till uttryck i NJA 1918 s. 139 som vid den tiden var vägledande. Fallet gällde frågan om det finns regressrätt mellan medskyldiga då det utdömts skadestånd för en kriminell handling. Två personer, L och C, hade handlat i samråd och sett till att en fastighet som L sålt till K kunnat återköpas av L och C på exekutiv auktion. L ålades att utge fullt skadestånd till K. L:s konkursbo kom sedan att kräva C på hälften av skadeståndet. HD ansåg i enlighet med de undre instanserna att handlandet inte kunde berättiga att L krävde någon del av det erlagda skadeståndet av C. Detta trots att de ansåg det utrett att L handlat i även C:s intresse samt med C:s vetskap och samtycke. Två justitieråd var av skiljaktig mening och menade att C skulle vara ansvarig till hälften då han genom sin åtgärd medverkat till skadan.

Att alla domare inte var för regressförbudet kan även noteras i det ännu äldre rättsfallet SvJT 1916 rf s. 405 som gällde en sammanstötning mellan en av bogserbåt bogserad tank, en så kallad pråm, och en ångare. Bogserbåtens befälhavare och pråmens rederi ålades solidariskt

³¹ Karlgren Hjalmar, Skadeståndsrätt, s. 212

³² Se nedan under 3.3

³³ Karlgren Hjalmar, Skadeståndsrätt, s. 212

³⁴ Agell Anders, Om spelvinster, hedersskulder och väntjänster, Festskrift till Håkan Nial, s. 10

³⁵ Bramsjö Sven, Om avtals återgång, s. 59 f

betalningsansvar. Efter det att rederiet krävts på ersättning förpliktade HovR befälhavaren att återgälda en del av beloppet till rederiet.

3.2 Allmänt

När flera döms till solidariskt ansvar ligger det i de skadeståndsskyldigas intresse att det genomförs en ansvarsfördelning som tillgodoser deras krav på rättvisa. De kan bli mer angelägna att betala skadestånd om de kan vänta en rättvis fördelning än vad de annars skulle vara. Detta medför att det även ligger i den skadelidandes intresse att det sker en tillfredsställande ansvarsfördelning.³⁶

Det sägs inget om den slutgiltiga ansvarsfördelningen mellan flera skadeståndsskyldiga i SkL, men detta innebär inte att regressrätt saknas. Motiven till SkL avsåg inte att ändra de principer som låg till grund för äldre rätt och det finns, enligt Hellner, till synes ingen anledning att särskilja på rättspraxis före och efter SkL.³⁷ Personskadekommittén menar dock i sitt betänkande att synen på skadestandsfrågor inte var densamma före tillkomsten av SkL som den är nu.³⁸

Även inom andra rättsområden, exempelvis inom fordringsrätten, kommer regressrätten till uttryck. Vad gäller ansvarsfördelningens närmare innebörd är 2 § SkbrL av intresse. I denna paragrafs första stycke stadgas att två eller flera gäldenärer svarar ”en för alla, alla för en”, det vill säga solidariskt, om inget annat har avtalats. I samma paragrafs andra stycke kommer regressrätten till uttryck då det föreskrivs att en gäldenär som betalat gälden kan kräva övriga medgäldenärer på deras andel. Presumtion föreligger för att fördela ansvaret efter huvudtalet mellan gäldenärerna, men det finns i vissa fall³⁹ anledning att göra en annan fördelning.⁴⁰

Skadeståndskommittén skriver i sitt betänkande att bestämmelsen sannolikt är analogt tillämplig vid skador där flera skadeståndsskyldiga är solidariskt ansvariga.⁴¹ Även Mellqvist och Persson menar att den princip som kommer till uttryck i 2 § 2 st. SkbrL torde vara tillämpligt långt utanför SkbrL.⁴²

3.3 Regress blir tillåtet

Förbudet mot regress vid skadeståndsskyldighet på grund av brott upphävdes genom NJA 1937 s. 264, ett mål som avgjordes i plenum.⁴³ I

³⁶ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga III, s. 1681

³⁷ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 247

³⁸ SOU 2002:1 s. 216

³⁹ Exempelvis då en borgenär begränsat sitt ansvar till olika delar av borgenärens skuld.

⁴⁰ Rodhe Knut, Lärobok i obligationsrätt, s. 262

⁴¹ SOU 1975:103 s. 51

⁴² Mellqvist Mikael, Persson Ingemar, Fordran och skuld, s. 48 ff

⁴³ SOU 2002:1 s. 208

detta fall dömdes tre personer att solidariskt ersätta skada de orsakat genom brottsligt förfarande. Det framkom av HD:s domskäl att regress nu blev tillåtet trots att skadeståndsansvaret föränletts av ett brott. De skadeståndsskyldiga medgavs rätt att fördela skadeståndet sinsemellan. HD skrev i sina domskäl att ansvarsfördelningen skulle ske efter vad som ansågs skäligt med hänsyn till omständigheterna i fallet. Till skillnad från underinstanserna ansåg HD det skäligt att den gemensamma ansvarigheten inte skulle bedömas efter huvudtalet, det vill säga inte fördelas lika mellan de skadeståndsskyldiga. Anledningen var att den ene, P, handlade på anmodan av en av de övriga två ansvariga och i huvudsakligt syfte att ta tillvara deras intressen och inte sitt eget. Omfattningen av skadan berodde i huvudsak inte på P:s handlande. Med hänsyn till omständigheterna i fallet ansåg HD det skäligt att inte fördela ansvaret lika.

Regressrätt mellan flera skadeståndsskyldiga torde ha varit osäkert i samtliga fall före NJA 1937 s. 264 och inte endast vid brottsligt handlande. Efter detta avgörande har det inte varit någon osäkerhet kring att regress är tillåtet utan inskränkningar. Det finns ingen anledning att förbjuda regress mellan skadeståndsskyldiga vars ansvar grundas på culpa eftersom det är tillåtet för brottslingar att föra regress sinsemellan.⁴⁴

3.4 Prevention

Ekonomisk prevention kan fungera sämre när flera är ansvariga för en skada än då endast en är ansvarig. Vid medveten samverkan kan det tänkas att en skadegörare som är medveten om att det är flera delaktiga inte beaktar de preventiva signalerna eftersom han vet att det slutliga ansvaret kan bli mindre då det är flera som har orsakat skadan. I det fall en fattig skadegörare vet att en rikare skadegörare kommer att krävas på hela beloppet kan den förres handlande påverkas negativt. I det fall de skadeståndsskyldiga har culpaansvar kan det istället tänkas att preventionen fungerar bättre. De ansvariga kan då antas handla så försiktigt som möjligt för att regressbördan i större utsträckning skall placeras på de medansvariga.⁴⁵

⁴⁴ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga II, s. 1501 f

⁴⁵ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga III, s. 1696

4 Ansvarsfördelning vid culpaansvar – culpaansvar

4.1 Allmänt

Vid ansvarsfördelning när det är flera skadeståndsskyldiga som varit vållande gäller generellt grundsatsen att den part som betalat hela eller delar av skadeståndet har regressrätt mot de övriga ansvariga. Vid regress görs en bedömning av omständigheterna i fallet där graden av de olika skadeståndsskyldigas vållande är av betydelse.⁴⁶ Enligt Hellner är graden av vållande den viktigaste faktorn vid ansvarsfördelning.⁴⁷

När graden av vållande skall fastställas kan vägledning ibland ges i författningar och andra föreskrifter, prejudikat eller sedvana, men då detta inte ger någon anvisning gör domstolen normalt en fri culpabedömning. Vid den fria culpabedömningen, vilken är vanligt förekommande i svensk rätt och vilken utvecklats genom praxis, tar domstolen hänsyn till fyra faktorer: risken för skada, den sannolika skadans omfattning, möjligheter att förebygga skada samt riskinsikt hos ansvarssubjektet.⁴⁸

4.2 Skälighetsbedömning

När det föreligger vållande hos alla skadeståndsskyldiga ger praxis uttryck för att det skall ske en skälighetsbedömning av ansvaret. Denna resulterar ofta i en likafördelning. Hellner menar att domstolen ibland vill undvika ”subtiliteter” och att det inte hör till ovanligheten att domstolen nöjer sig med en fördelning efter huvudtalet.⁴⁹ Det torde föreligga en viss presumtion härför, det vill säga för en likafördelning av ansvaret.⁵⁰

I NJA 1937 s. 264, vilket är nämnt ovan, gav HD uttryck för att ansvarsfördelningen vid regress skall ske efter vad som anses skäligt. Flera omständigheter beaktades vid ansvarsfördelningen i fallet. Den fördelning som skedde kan anses vara vägledande, framförallt när de skadeståndsskyldiga handlat med uppsåt. Vid en skälighetsbedömning tas hänsyn till om någon varit mer aktiv än de andra, om handlingen skett i någons speciella intresse, om någon orsakat större skada än de övriga och om någon handlat på anmodan av annan.⁵¹ Skuldgraden hos de

⁴⁶ Nordenson Ulf, Bengtsson Bertil, Strömbäck Erland, Skadestånd, s. 68

⁴⁷ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 249

⁴⁸ A.a. s. 130 f

⁴⁹ A.a. s. 249, 256

⁵⁰ SOU 1975:103 s. 135

⁵¹ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 248 f

skadeståndsskyldiga måste här tillmätas grundläggande betydelse, enligt Karlgren.⁵²

Skälighetsbedömning görs även utanför det straffbara området. Hänsyn tas till på vilken grund de skadeståndsskyldigas ansvar vilar, om det är på grund av eget eller annans vållande. Dessutom beaktas om någon i större utsträckning varit vållande till skadan än övriga ansvariga. I det fall att någon handlat med uppsåt medan någon annan handlat oaktsamt ses vanligtvis den förre som huvudansvarig. Graden av vållande torde vara den viktigaste faktorn att ta hänsyn till när alla inte handlat uppsåtligen.⁵³

Det kan vara fel att jämföra graden av vållande när samtliga skadeståndsskyldiga handlat oaktsamt men oaktsamheten är av olika slag. Undantag kan inte uteslutas vid beaktandet av graden av vållande. Det kan exempelvis handla om en situation där både en vuxen och ett minderårigt barn av oaktsamhet vållat skada. Skäl kan då föreligga för att ta hänsyn till i vems intresse handlandet vidtogs samt i vilken mån medverkan skett.⁵⁴

Särskilda relationer mellan parterna kan vara av betydelse vid en skälighetsbedömning. Det kan exempelvis vara när ett barn orsakat skada och svarar solidariskt med sina föräldrar. Bedömningen kan även påverkas av att det föreligger ett avtal mellan de skadeståndsskyldiga som reglerar ansvarsfördelningen och kanske även då detta inte är direkt reglerat i avtalet.⁵⁵

Efter NJA 1937 s. 264 har principen om en skälighetsbedömning kommit till uttryck i fler rättsfall. Redan i NJA 1942 s. 508 dömde HD till en fördelning av det slutgiltiga skadeståndsansvaret efter vad som med hänsyn till omständigheterna i målet ansågs skäligt. Nämnda mål gällde det inbördes förhållandet mellan tre skadeståndsskyldiga som ålagts solidariskt betalningsansvar. HD dömde till en likafördelning där parterna fick svara för en tredjedel var av beloppet. I fallet hade en av Götaverken anställd svetsare utfört reparationsarbeten på Svenska ostasiatiska kompaniets fartyg. Sjökaptenen på fartyget gav tecken till arbetsförmannen, vilken ledde svetsarens arbetslag, att sätta igång fartygets styrmaskin för att kontrollera att styrbords stoppare anbragts på rätt plats i förhållande till roderkvadranten. Roderkvadranten kom i rörelse mot styrbords stoppare och svetsaren, som vid tillfället arbetade med att fastsvetsa denna stoppare, kom i kläm. Han blev så illa skadad att han senare avled. Sjökaptenen fälldes till ansvar för vållande till svetsarens död. Arbetsförmannen som satt igång maskinen ansågs ha visat försummelse i sitt sätt att leda och övervaka arbetet varför Götaverken blev ansvarigt för hans handlande. Sjökaptenen, kompaniet och Götaverken ålades att solidariskt svara för den uppkomna skadan.

⁵² Karlgren, Skadeståndsrätt, s. 212

⁵³ SOU 2002:1 s. 208 f

⁵⁴ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 249

⁵⁵ SOU 1975:103 s. 53

4.3 Principalansvar

Enligt Hellner kan de principer som gäller vid ansvarsfördelningen mellan flera culpaansvariga rimligtvis också tillämpas vid uppgörelser mellan skadeståndsskyldiga som har principalansvar och de som svarar för egen culpa samt mellan flera som har principalansvar enligt 3 kap. 1 § SkL. Som exempel kan tas en skada där två varit vållande, en arbetstagare för vilken arbetsgivaren svarar samt någon som svarar för eget vållande. Arbetsgivaren och arbetstagaren ses då som en grupp vid regressuppgörelsen mellan de vållande och det sker en slags identifikation mellan de båda. Skulle även arbetsgivaren anses som culpös kommer han ändå tillsammans med arbetstagaren ses som en grupp vid regressen med den skadeståndsskyldige som svarar för eget vållande.⁵⁶

I NJA 1979 s. 773 aktualiserades frågan om den inbördes fördelningen av ansvarigheten mellan ett ansvarssubjekt som svarar för egen culpa och ett annat ansvarssubjekt som svarar för annans culpa. Målet gällde en villaägare som anlitat en rörledningsinstallatör, en ensamföretagare, vilken i sin tur hyrt en grävmaskin med förare från ett annat bolag. Vid grävningen uppkom omfattande skador på fastigheten. Villaägaren stämde både rörledningsinstallatören och bolaget som hyrt ut grävmaskinen för de uppkomna skadorna. Rörledningsinstallatören stämde i sin tur bolaget och yrkade att bolaget var skyldigt att utge ojämkat skadestånd för det fall rätten skulle finna honom skadeståndsskyldig gentemot villaägaren. HD ansåg att bolaget inte kunde åläggas något arbetsgivaransvar då dess arbetstagare, som orsakat skadan, inte ansågs ha gjort sig skyldig till culpa då han med hänsyn till sin unga ålder och bristande erfarenhet inte ansågs försumlig. Bolaget blev däremot ansvarigt på grund av egen culpa då de inte utsett en tillräckligt kvalificerad person för arbetet. Även rörledningsinstallatören ansågs culpös då han inte övervakat arbetet i den mån han skäligen kunde ha förväntats och då han inte vidtagit säkerhetsåtgärder förrän skada redan uppkommit. Rörledningsinstallatören och bolaget ålades solidariskt ansvar för den uppkomna skadan. HD kom att fördela ansvaret så parterna skulle svara för hälften vardera. Vid ansvarsfördelningen fann HD inte några skäl för att anse att någon av parterna i övervägande grad varit vållande. Underinstanserna däremot fördelade ansvaret så att rörledningsinstallatören fick svara för två tredjedelar av skadan medan det bolag som hyrde ut grävmaskinen fick svara för en tredjedel. Bolaget ansågs ha gjort sig skyldig till försummelse genom underlåtenhet och kunde därmed inte undgå ansvar, men ansågs inte vara lika delaktiga till skadan som rörledningsinstallatören varför underinstanserna inte gjorde en likafördelning. Vad avsåg rörledningsinstallatören menade TR, vars dom fastställdes av HovR, att han varit medvållande till skadan genom att ha brustit i övervakningen av arbetet och genom att inte ha vidtagit säkerhetsåtgärder förrän skada redan skett.

⁵⁶ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 250

Som ovan nämnts ändrade HD den inbördes ansvarsfördelningen mellan installatören och bolaget till en hälftindelning. Bengtsson menar att även om resultatet i målet stämmer med synsättet i SkL så gäller detta inte resonemanget i sin helhet. Enligt Bengtsson fordras endast att skadegöraren objektivt åsidosatt vad som ålegat honom för att fel eller försummelse skall föreligga. Bengtsson menar att arbetsgivaren får, utan eget vållande, svara för den anställdes fel eller försummelse trots dennes subjektiva ursäkter enligt SkL. Det är, enligt Bengtsson, en av poängerna med 1972 års reform att direkt kunna åberopa arbetsgivarens felaktiga handlande utan att ta ställning till om denne brustit i urval, tillsyn eller instruktion av sin anställda.⁵⁷ Hellner påpekar att den ståndpunkt Bengtsson företräder innebärande att ”fel och försummelse” skulle syfta till en bedömning där hänsyn inte tas till skadevällarens individuella förhållanden skulle kunna leda till egendomliga resultat. Detta då culpabedömningen kan bli en annan vid ansvar enligt 2 kap. 1 § SkL än vid principalansvar enligt 3 kap. 1 § SkL.⁵⁸ Även Kleineman har svårt att förstå syftet med att använda lokutionen ”fel eller försummelse” eftersom det ger uppfattningen att det närmast skulle föreligga ett objektivt ansvar. Kleineman anser att lokutionen ”fel” inte för tanken till vållande eftersom det kan föreligga ett fel utan att någon i subjektivt hänseende kan klandras för detta.⁵⁹

4.4 Miljöskadeansvar

Vad avser miljöskadeansvar har det utformats en särskild regel för den slutgiltiga ansvarsfördelningen mellan flera skadeståndsskyldiga. Denna regel finns i 32 kap. 8 § 2 st. MB och gäller då alla skadeståndsskyldiga är ansvariga enligt miljöbalkens regler. Paragrafen är således inte direkt tillämplig då någon av de ansvariga svarar enligt annan lagstiftning. När parterna svarar enligt olika lagstiftning gäller istället de allmänna principer som finns vilka innebär att det skall göras en skälighetsbedömning om inte särskilda omständigheter föreligger. I 32 kap. 8 § 2 st. MB stadgas att det vid ansvarsfördelningen skall tas hänsyn till vad som är skäligt med hänsyn till grunden för skadeståndsansvaret, möjligheterna att förebygga skadan och omständigheterna i övrigt.⁶⁰

Eriksson menar att det torde föreligga en viss presumtion för att skadeståndet fördelas lika mellan flera skadeståndsskyldiga vid en skälighetsbedömning enligt MB. När samtliga skadeståndsskyldiga varit vållande till skadan får hänsyn tas till graden av vårdslöshet. Det kan således föreligga skäl för att frångå presumtionen för en likafördelning och låta någon av de skadeståndsskyldiga svara för en större del av skadeståndet.⁶¹

⁵⁷ Bengtsson Bertil, Svensk rättspraxis – Skadeståndsrätt utom kontraktsförhållanden 1976-1979, SvJT 1981, s. 520

⁵⁸ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 123 f

⁵⁹ Kleineman Jan, De offentliga rättssubjektens skadeståndsansvar – offentligrättslig reglering med privaträttslig metod, JT 1991/92, s. 80 f

⁶⁰ Eriksson Anders, Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 93 f

⁶¹ A.a. s. 94 f

4.5 Trafikskadeersättning

Vid trafikolyckor där flera motordrivna fordon är inblandade sker ansvarsfördelningen mellan de skadeståndsskyldiga efter samma principer som vid jämkning på grund av medvållande. Då samtliga ansvariga varit culpösa blir ansvarsfördelningen en fråga för försäkringsbolagen.⁶² Ansvaret fördelas då mellan fordonens försäkringar efter vad som är skäligt med hänsyn till medverkan på ömse sidor och omständigheterna i övrigt, vilket framgår av 22 § 1 st. och 23 § TskL.

⁶² Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 257

5 Ansvarsfördelning vid strikt ansvar – culpaansvar

5.1 Allmänt

I svensk rätt gäller traditionellt principen att den som blivit betalningsskyldig på grund av strikt ansvar har regressrätt mot den som är ansvarig för sin egen eller för sin arbetstagares vållande.⁶³ Principen om den strikt ansvariges regressrätt mot den culpaansvarige har kommit till uttryck i flertalet av de speciallagar⁶⁴ där det stadgas om strikt ansvar. Denna princip borde även bli gällande för de fall då ansvaret inte grundas på lag utan följer av grundsatser som kommit till uttryck i praxis.⁶⁵

En person som blivit skadeståndsskyldig på grund av strikt ansvar har rätt att återkräva den utgivna ersättningen från den som svarar på grund av egen culpa. Återkravet kan dock maximalt avse vad skadevällaren kan åläggas att betala till skadelidande.⁶⁶

5.2 Kontraktsförhållande mellan parterna

Principen om den strikt ansvariges regressrätt mot den som svarar för eget vållande kan enligt Hellner säkerligen tillämpas även när det föreligger ett avtal dem emellan. Detta kan vara fallet när den strikt ansvarige har en anställd som orsakat skada eller när den strikt ansvarige anlitat en självständig företagare. Här görs ingen bedömning av kontraktsförhållandet i övrigt. Om avtalet mellan parterna innehåller någon uttrycklig bestämmelse om den slutgiltiga ansvarsfördelningen mellan parterna finns inget som utesluter att denna klausul blir gällande. Ansvarsfördelningen mellan flera skadeståndsskyldiga när ett kontraktsförhållande kan inverka är i övrigt ett oklart område. Hellner har påpekat att det inte finns någon specialundersökning gällande hur ansvarsfördelningen skall ske mellan flera skadeståndsskyldiga som står i kontraktsförhållande till varandra och att det därför inte är möjligt att påstå något bestämt om vad som gäller i svensk rätt.⁶⁷ Detta påpekande av Hellner gjordes år 1969, men något senare material som visar på att det idag skulle vara ett klart område har inte gått att finna.

⁶³ Nordenson Ulf, Bengtsson Bertil, Strömbäck Erland, Skadestånd, s. 68 f

⁶⁴ T.ex. 7 kap. 1 § 2 st. sjölagen (1994:1009), 5 kap. 47 § 1 st. ägofredslagen (1933:269), 8 § lag (1922:382) angående ansvarighet för skada i följd av luftfart och 6 § 1 st. lagen (1943:459) om tillsyn över hundar och katter

⁶⁵ SOU 2002:1 s 209

⁶⁶ Nordenson Ulf, Bengtsson Bertil, Strömbäck Erland, Skadestånd, s. 68 f

⁶⁷ Hellner Jan, Anm. av Erling Selvig: Det såkalte husbondsansvar, TFR 1969, s. 648 f

5.3 En ifrågasatt princip

Den traditionella principen att en strikt ansvarig har regressrätt mot en culpös skadevållare har blivit ifrågasatt.⁶⁸ En författare som framfört kritik häremot är Dufwa som menar att det inte finns något som säger att den som orsakat skada på grund av culpa är mer lämpad att i slutändan bära hela betalningsansvaret än den som är strikt ansvarig. Enligt Dufwa är det lämpligare att den person som har ett strikt ansvar till sist får bära kostnaden. Dufwa anser att en huvudprincip istället borde formuleras omvänt och lyda: ”den strikt ansvarige bör ej ha regressrätt mot den vars ansvar bygger på culpa”. Det kan bli problem om en strikt ansvarig har regressrätt mot en culpös skadevållare om culpaansvaret är så strängt att det är fingerat. Vidare anser Dufwa att det är en sak att domstolarna i det konkreta fallet kommer till ett resultat som är förenligt med principen men att det är svårt att annars finna stöd för att denna är godtagen i rättstillämpningen.⁶⁹

Hellner framför att ett argument mot principen är att regler om strikt ansvar bygger på en riskfördelningstanke, till skillnad från regler om culpa. Argumentet innebär att riskfördelningen inte förskjuts på så sätt att den som är strikt ansvarig alltid skall ha regressrätt mot den som varit culpös.⁷⁰ Karlgren menar att vid de situationer då de skadeståndsskyldiga inte svarar på samma ansvarsgrund så kan en del av ansvaret vid regressanspråk komma att bäras av den som har strikt ansvar.⁷¹

Det finns äldre praxis som visar på att en strikt ansvarig inte alltid har full regressrätt mot ett ansvarssubjekt som varit culpöst utan själv får svara för en del av skadan. Bland annat kan dessa tankar utläsas i NJA 1956 s. 762. I fallet stötte en bil omkull en stegen som var placerad vid vägbanan. En arbetare på stegen föll ned och skadades så allvarligt att han avled. Bilförarens trafikförsäkringsbolag förde regresstalan mot den avlidne mannens arbetsgivare som varit culpös och medverkat till olyckan genom det sätt på vilket arbetet ordnats. Regressen avsåg endast en del av skadeståndsbeloppet eftersom den skadelidande i en tidigare dom redan fått ersättningen jämkad på grund av medvållande. Vid beaktande av den skadelidandes medverkan fann HD att arbetsgivaren var ansvarig i samma grad och sålunda för halva skadan. Jämkningsen kom därmed även arbetsgivaren till godo. Karlgren anser att det i HD:s dom antydde att det inte skulle föreligga hinder att reducera arbetsgivarens ansvar ytterligare. Detta skulle gälla om domstolarna hade ansett att den skadelidandes medverkan skulle medföra en större jämkning än vad som var fallet i målet mellan honom och den trafikansvarige.⁷²

⁶⁸ Bengtsson Bertil, Strömbäck Erland, Skadeståndslagen – En kommentar, s. 333

⁶⁹ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga II, s. 1556 f

⁷⁰ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 252

⁷¹ Karlgren Hjalmar, Skadeståndsrätt, s. 213 f

⁷² A.a. s. 214

Ett annat äldre rättsfall som visar att den strikt ansvarige inte alltid har full regressrätt är NJA 1953 s. 144 där den strikt ansvariges regresstalan jämkas. I detta fall hade en bil kolliderat med en annan bil på grund av att en väg var osandad och bilen hade således kommit i sladdning. Frågan i fallet gällde om skadeståndet borde jämkas då ett från bilägaren härlett skadeståndskrav riktas mot någon som inte är trafikant och när bilföraren inte exculperats. Staden ansågs vållande på grund av dess underlåtenhet att sanda. Bilisten som kom i sladdning och kolliderade med en annan bil ansågs fri från vållande då det inte var styrkt att han genom att ha hållit för hög hastighet eller genom sitt körsätt orsakat olyckan. HD utdömde jämkat skadestånd till hälften. Hellner menar att rättsfallet inte gett uttryck för någon konsekvent princip, såsom att den som har strikt ansvar också skall behandlas strängt vid jämkning av honom tillkommande skadestånd.⁷³

Även i SOU 2002:1 framförs kritik mot huvudprincipen om att den strikt ansvarige har regressrätt mot den som svarar på grund av culpa. Personskadekommittén anser att det är svårförenligt med tankarna bakom skadeståndsreglerna att enbart ta hänsyn till ansvarsgrunden vid en fördelning av ansvaret vilket kan leda till otillfredsställande resultat. Huvudprincipen strider mot grundsatsen att en farlig verksamhet bör bära den största risken av verksamheten. Konsekvenserna av fördelning med hänsyn till ansvarsgrunden behöver dock inte alltid bli stötande menar kommittén. Det kan exempelvis röra en situation då alla parter är ansvarsförsäkrade. Även om ena försäkringen får bära hela skadan är det inte ett orimligt resultat, enligt kommittén.⁷⁴

Enligt Hellner har dock kritiken mot huvudprincipen inte haft något stort inflytande på den svenska lagstiftningen.⁷⁵

5.4 Principalansvar

Huvudprincipen att den som svarar på grund av strikt ansvar och som inte själv varit vållande har regressrätt mot den som svarar på grund av culpa gäller även vid principalansvar. Principen har dock endast ringa praktisk betydelse på detta område. Hela skadeståndsskyldigheten faller vanligtvis på arbetsgivaren. Arbetstagaren är vid person- och sakskada skyddad mot arbetsgivarens krav genom 4 kap. 1 § SkL och ansvarar endast om det finns synnerliga skäl, vilket gäller vare sig arbetsgivaren svarar på grund av principalansvar, culpaansvar eller strikt ansvar. Arbetstagaren kan även vara skyddad genom arbetsgivarens eventuella ansvarsförsäkring.⁷⁶

⁷³ Hellner Jan, Medverkan till skada vid strikt ansvar, JT 1991/92, s. 256

⁷⁴ SOU 2002:1 s. 217

⁷⁵ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 252

⁷⁶ A.a. s. 251 ff, 276

5.5 Miljöskadeansvar

Beträffande miljöskadeansvar stadgas det i 32 kap. 8 § 2 st. MB att det vid den slutgiltiga ansvarsfördelningen skall ske en skälighetsbedömning. Huvudprincipen, att den som har strikt ansvar har regressrätt mot den som har culpaansvar, är ifrågasatt även inom detta område. Eriksson skriver att det finns faktorer som kan tala mot att principen skall tillämpas. Det kan exempelvis handla om en situation där den strikt ansvarige har haft möjligheter att vidta olika säkerhetsåtgärder och således kunnat förebygga skada. Eriksson menar även på att möjligheten till ansvarsförsäkring kan påverka bedömningen.⁷⁷

I betänkandet⁷⁸ till den tidigare MskL, som den nuvarande MB bygger på, framkommer att principen om att den som svarar enligt regler om strikt ansvar har regressrätt mot den som varit culpös är ifrågasatt. Miljöskadeutredningen menar att de principer som gäller är otillfredsställande i vissa avseenden för miljöskadornas del. Utredningen anser att det inte är nöjaktigt att ansvariga för en miljöfarlig verksamhet skall kunna föra en regresstalan mot en privatperson om denne råkat bli inblandad i händelseförloppet. Det kan även anses som en mindre bra lösning om någon som driver miljöfarlig verksamhet har regressrätt mot någon som exempelvis orsakat ett utsläpp genom förbiseende. Det kan leda till direkt stötande resultat om någon blir ersättningsskyldig för miljöfarlig verksamhet som normalt inte bedriver sådan verksamhet och inte kan skydda sig däremot. Utredningen menar att det är rimligt att den som bedriver miljöfarlig verksamhet får bära risken, men att undantag är befogade om det förekommit något allvarligt vållande.⁷⁹ Regeringen går helt på Miljöskadeutredningens linje i den följande propositionen och menar att det ligger nära till hands att låta den skadeståndsskyldige som svarar på grund av culpa svara för hela eller stora delar av skadan i förhållande till de övriga skadeståndsskyldiga som har strikt ansvar.⁸⁰

5.6 Trafikskadeersättning – ett undantag

Den traditionella regeln, att den strikt ansvarige har full regressrätt mot en som varit vållande, gäller inte vid trafikskadeersättning. Här är regeln den motsatta, vilket framgår i 20 § 1 st. TskL. Endast i undantagsfall har den som svarar på grund av strikt ansvar regressrätt mot den vållande.⁸¹ Ett flertal olika skäl har anförts för denna reglering varav flertalet snarare är av pragmatisk än principiell karaktär. Tanken är att endast regresser som är av

⁷⁷ Eriksson Anders, Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 95 f

⁷⁸ SOU 1983:7

⁷⁹ A.a. s. 174 f

⁸⁰ Prop. 1985/86:83 s. 56

⁸¹ SOU 2002:1 s. 209

ekonomisk betydelse för trafikförsäkringen och som är motiverade av hänsyn till preventionen skall tillåtas.⁸²

⁸² Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 254

6 Ansvarsfördelning vid strikt ansvar – strikt ansvar

6.1 Allmänt

I situationer där alla skadeståndsskyldiga bär strikt ansvar är det mer ovisst vad som gäller vid den slutgiltiga ansvarsfördelningen än då alla är ansvariga för eget vållande. Det finns inte några klara regler för fall där exempelvis två hundägare är ansvariga för samma skada. Oftast torde det ske en skälighetsbedömning där samtliga omständigheter beaktas.⁸³ I vissa fall föreskrivs det i lagregler⁸⁴ vad som gäller vid ansvarsfördelningen mellan flera som har strikt ansvar, men då detta inte är reglerat uppstår osäkerhet om vad som gäller. Analogier sker sällan till de lagregler som finns. Hellner anser att det skulle vara en fördel om det gick att dra slutsatser för övriga situationer från vad som gäller i de lagreglerade fallen.⁸⁵

I proposition 1972:5 sägs att då flera personer svarar för samma skada på objektiv grund torde det gälla att ansvaret skall delas upp mellan de skadeståndsskyldiga efter vad som anses skäligt med hänsyn till omständigheterna i fallet. För det fall den ene skadeståndsskyldige svarar på rent objektiv grund, det vill säga helt utan ansvar för eget eller annans vållande, och den andre skadeståndsskyldige svarar för annans vållande så torde graden av vållande hos den som orsakat skadan vara av stor betydelse. Då vållande endast föreligger på ena sidan kan det leda till att den sidan får svara för hela skadeståndet.⁸⁶

6.2 Skälighetsbedömning

När samtliga skadeståndsskyldiga svarar på grund av strikt ansvar pekar rättspraxis mot en skälighetsbedömning, såsom när alla de skadeståndsskyldiga varit culpösa eller då alla har principalansvar. Denna skälighetsbedömning leder vanligtvis till en likafördelning av ansvaret vilket, enligt Hellner, får antas vara den svenska rättens huvudregel.⁸⁷

Då lagreglering saknas i åtskilliga fall vad gäller förhållandet mellan flera som bär strikt ansvar har praxis utvecklats på området. Ett ledande rättsfall är NJA 1968 s. 387. I fallet hade det vid sprängningsarbeten på mark

⁸³ Nordenson Ulf, Bengtsson Bertil, Strömbäck Erland, Skadestånd, s. 69

⁸⁴ T.ex. 2 § lag (1922:382) angående ansvarighet för skada i följd av luftfart, 18 § 2 st. MB atomansvarighetslagen (1968:45) och 32 kap. 8 § 2 st. MB

⁸⁵ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 255

⁸⁶ Prop. 1972:5 s. 120

⁸⁷ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 256

tillhörande Stockholm stad uppkommit skada på en närliggande fastighet genom kringflygande sprängsten. Det var inte visat att tillbörlig omsorg och försiktighet blivit åsidosatt vid arbetenas utförande. Staden och bolaget som utförde arbetet ålades i dom att oberoende av vållande ersätta skadan solidariskt. Frågan i målet rörde således regress mellan staden som svarade strikt enligt grannelagsrättsliga regler och bolaget som svarade enligt allmänna regler om strikt ansvar för farlig verksamhet. I målet åberopades inget avtal mellan parterna rörande ansvarsfördelningen. HovR, vars dom fastställdes av HD, ansåg att parterna skulle svara efter vad som var skäligt med hänsyn till omständigheterna. HovR beaktade flera omständigheter i fallet och såg till arten och omfattningen av entreprenaden, att bolaget utfört arbetet såsom självständig företagare, att staden hade gett i uppdrag att utföra arbetet och att omständigheterna som utlöste olyckan inte hade kunnat förutses. Ansvaret fördelades lika i brist på annan fördelningsgrund och då angivna omständigheterna inte föranledde att ansvaret borde läggas helt eller till större del på ena parten.

Dufwa anför att en likafördelning av ansvaret mellan flera strikt ansvariga alltid är en sista utväg. Vid en prövning kan resultatet bli en likafördelning av ansvaret då olika omständigheter vägs mot varandra. I NJA 1968 s. 387 framgår inte om ansvarsfördelningen beror på en avvägning eller om det är en sista utväg. Dufwa menar att orden ”i brist på annan fördelningsgrund” inte nödvändigtvis betyder att HovR stått inför den sista utvägen. Vidare hävdar Dufwa att domen inte innebär någon presumtion för att alla skadeståndsskyldiga skall svara för sin del av den orsakade skadan och att domstolen hade formulerat en sådan om det var avsikten. Det enda som uttrycks i domen är att det skall ske en likafördelning av ansvaret i det aktuella fallet.⁸⁸

6.3 Principalansvar

Vid regressrätt mellan flera som svarar på grund av principalansvar kan det enligt Karlgren vara en rimlig regel att ansvarsfördelningen sker efter skälighet med hänsyn till arbetstagarnas skuld. Skadan får fördelas lika mellan de strikt ansvariga om det inte finns hållpunkter för en annan fördelning.⁸⁹

Två arbetsgivare kan åläggas principalansvar för samma arbetstagares vållande om arbetet bedrivs gemensamt för bådars räkning. I NJA 1953 s. 164 I ansågs en instruktör såsom arbetsledare ha företrätt både en stad och staten.⁹⁰

⁸⁸ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga II, s. 1566 f

⁸⁹ Karlgren Hjalmar, Skadeståndsrätt, s. 213

⁹⁰ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 162, 250

NJA 1953 s. 164 I är ett fall som är av betydelse när det gäller regressrätt mellan två strikt ansvariga rättssubjekt.⁹¹ Fallet rörde ett avtal mellan kronan och staden Falun gällande brandskyddsutbildning av vapenfria värnpliktiga. Staden hade åtagit sig att tillhandahålla instruktörer för utbildningen. Efter att avtalet börjat gälla inträffade en olycka. En värnpliktig skulle under en övning fira ner med en lina från ett fönster på tredje våningen i brandstationens övningstorn varpå linan brast. Den värnpliktige föll till marken och skadades. Instruktören, som inte provbelastat linan före övningen, ålades ansvar för vållande. Instruktören ansågs ha företrätt såväl kronan som staden varför även dessa ålades skadeståndsskyldighet. Skadeståndsskyldigheten ålades instruktören, kronan och staden solidariskt i ett tidigare mål. Det aktuella målet gällde således frågor om regressrätt för staden mot kronan efter att staden och riksförsäkringsanstalten betalat ut ersättningen till den skadelidande. HD menade att staden och kronan båda skulle stå för skadeståndet efter en skälighetsprövning med hänsyn till omständigheterna. Överenskommelsen mellan staden och kronan innebar inte att staden ensam skulle svara för fel eller försummelse av instruktören. Vid bedömningen beaktades att instruktören var anställd i stadens tjänst och av staden inställd till förfogande som instruktör vid övningarna. Samtidigt beaktades att övningarna ingick som ett led i vapenfria värnpliktigas utbildning, vilken kommit till stånd på statlig myndighets initiativ och som till största delen tjänade ett statligt intresse. Med beaktande av de olika omständigheterna vid en skälighetsbedömning kom HD fram till en likafördelning av skadeståndsskyldigheten.

Dufwa menar att regressfördelningen i 1953 års fall präglades av de speciella förhållanden som rådde i världen vid tiden för olyckan som inträffade år 1944, trots att det inte var krig i Sverige.⁹²

I NJA 1953 s. 164 I kom HD att döma efter en skälighetsprövning av omständigheterna i målet. Lejman påpekar att det inte gjordes någon automatisk hälftindelning i detta fall. Lejman menar att rätten försökte finna vägledning i avtalet mellan kronan och staden samt att de såg på övriga omständigheter. Trots detta blev resultatet en hälftindelning. Domstolen var dock inte enig, utan avgörandet gick igenom med tre röster mot två.⁹³

Dufwa menar att det sätt varpå Lejman anser att rätten sökte finna vägledning i avtalet är felaktigt. Dufwa menar att avtalet endast fick spela en liten roll och att skälighetsbedömningen inte påverkats av avtalet. Det blev fråga om en skälighetsbedömning först efter det att staden ansetts inte vara ensam ansvarig. Vidare anför Dufwa att anledningen till att avtalet inte påverkat skälighetsbedömningen kan ha berott på att domstolen inte ville dra några principiella slutsatser av avtalets innehåll avseende regressfördelningen. Likaså kan utgången, enligt Dufwa, ha berott på att

⁹¹ Lejman Fritjof, Svensk rättspraxis - Obligationsrätt: Skadestånd i utomobligatoriska förhållanden 1952-1956, SvJT 1959, s. 531

⁹² Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga II, s. 1565

⁹³ Lejman Fritjof, Svensk rättspraxis - Obligationsrätt: Skadestånd i utomobligatoriska förhållanden 1952-1956, SvJT 1959, s. 531

domstolen funnit belägg i det aktuella avtalet för att parterna ej har velat att avtalet skulle omfatta även regressuppgörelsen. Dufwa menar därmed att det inte är försvarligt att säga mer om rättsfallets räckvidd än att det är oklart så länge HD inte uttryckligen förklarat varför de föredragit en försiktig linje när det gäller att utnyttja avtalet för regressuppgörelsen.⁹⁴

Rodhe anser att NJA 1953 s. 164 I illustrerar den huvudregel som innebär att ansvaret fördelas efter huvudtalet mellan de ansvariga. Staten och staden fick bära hälften av ansvaret var i målet.⁹⁵ Dufwa är emellertid av en annan åsikt och menar att rättsfallet inte är en sådan illustration som Rodhe menar. Istället menar Dufwa att HD utgått från en skälighetsbedömning som grund för ansvarsfördelningen och det faktum att bedömningen råkade bli en hälftindelning är en annan sak.⁹⁶

6.4 Miljöskadeansvar

Enligt Eriksson torde det föreligga en presumtion för en likafördelning av skadeståndet när det görs en skälighetsbedömning enligt miljöbalkens regler. Eriksson menar att det knappast är motiverat med avsteg från denna presumtion då alla de skadeståndsskyldiga har ett strikt ansvar enligt MB och ingen av dem har varit vårdslös eller orsakat skadan uppsåtligen. I en skadehändelse där alla solidariskt ansvariga bär strikt ansvar men endast en av de skadeståndsskyldiga har orsakat skadan genom vårdslöshet eller uppsåt föreligger ofta skäl att frångå presumtionen om likafördelning. I en sådan situation föreligger det istället skäl att låta den som orsakat skadan slutligen svara för större delen av skadeståndet.⁹⁷

6.5 Trafikskadeersättning

Vid trafikskador där flera parter är inblandade och det inte föreligger vållande eller bristfällighet på någon sida görs det ingen fördelning mellan flera trafikförsäkringar såvida inte en tredje man skadats. Om tredje man åsamkats skada fördelas ansvaret lika mellan försäkringsbolagen, vilket framgår i 23 § TskL.⁹⁸

⁹⁴ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga II, s. 1565 f

⁹⁵ Rodhe Knut, Svensk rättspraxis – Förmögenhetsrätt: Förpliktelser uppkomst och obligationsrätt 1950-1959, SvJT 1961, s. 290

⁹⁶ Dufwa Bill W., Flera skadeståndsskyldiga II, s. 1565

⁹⁷ Eriksson Anders, Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 94 f

⁹⁸ Hellner Jan, Johansson Svante, Skadeståndsrätt, s. 258

7 Förslag om lagreglering

7.1 Allmänt

I SOU 2002:1 diskuterar Personskadekommittén frågan om den slutgiltiga ansvarsfördelningen mellan flera solidariskt skadeståndsskyldiga skall regleras i lag. Att en reglering idag saknas har många gånger ansetts som en lucka i lagstiftningen. För att kunna utreda hur ansvarsfördelningen skall ske måste de principer som kommit till uttryck genom doktrin och rättspraxis beaktas. Den rättspraxis som finns är från tiden före SkL och vid den tiden var, enligt kommittén, synen på skadestandsfrågor en annan än vad den är idag. Ovisshet råder även om i vilken mån undantag kan göras från de principer som finns.⁹⁹

I 32 kap. 8 § 2 st. MB regleras fördelningen av det slutgiltiga ansvaret vid miljöskador. De förhållanden som spelar in här torde även inverka vid ansvar enligt SkL. Det kan bland annat handla om möjligheter att förebygga skada, försäkringsförhållanden, skuldgraden och i vems intresse handlingen företogs. Oklarhet föreligger om hur sådana omständigheter skall vägas mot ansvarsgrunden. När ett försäkringsbolag överväger regresskrav efter att ha utgett skadeståndet spelar troligen ett flertal olika faktorer in, både sådana med och utan stöd i lag och praxis. Det är ett oklart rättsläge.¹⁰⁰

Kommitténs betänkande bereds fortfarande inom Regeringskansliet och det har ännu inte fattats något beslut om förslaget skall behandlas vidare.¹⁰¹

7.2 Skäl för en ny lagregel

Det finns, enligt Personskadekommittén, skäl att reglera om den slutgiltiga ansvarsfördelningen så att det tillåts att göra en mer nyanserad bedömning av fördelningsfrågan än vad som är möjligt i dagsläget. Kommittén menar att en reglering kan vara nödvändig trots att bristen på senare rättspraxis kan vara en följd av att det oklara rättsläget inte medför problem i praktiken vid skadereglering. En lagregel skulle kunna underlätta och ge bättre ledning vid ansvarsfördelning än vad som nu är möjligt. Några helt klara riktlinjer vid stadgandet av en ny regel kan inte fastslås, men de viktigaste omständigheterna som skall vägas vid en skälighetsbedömning kan anges. Regeln bör, enligt kommitténs menande, utformas så att den omfattar situationer där det gäller fördelning mellan personer som är ansvariga för en

⁹⁹ SOU 2002:1 s. 216

¹⁰⁰ A.a. s. 217

¹⁰¹ Ericsson Thomas, Kansliråd på Justitiedepartementet, Uppgift via e-post 2004-10-11 angående SOU 2002:1

brottslig handling samt mellan privatpersoner eller företag som är ansvariga för vållande eller som är strikt ansvariga.¹⁰²

7.3 Förslagets innebörd

Personskadekommitténs förslag innebär att ett nytt andra stycke i 6 kap. 4 § SkL skall införas. Detta stycke har fått följande lydelse:

*”Vad de solidariskt ansvariga har att betala i skadestånd skall slutligen fördelas mellan dem efter vad som är skäligt med hänsyn till grunden för skadeståndsansvaret, graden av vållande på ömse sidor samt omständigheterna i övrigt.”*¹⁰³

Enligt förslaget bör typen av ansvar spela roll men inte vara av avgörande betydelse. Även andra faktorer bör vägas in vid ansvarsfördelningen. Graden av vållande för alla inblandade parter bör, enligt Personskadekommittén, särskilt nämnas i den föreslagna lagregeln. Genom att särskilt nämna graden av vållande ges möjlighet till att även beakta om någon av de skadeståndsskyldiga i övervägande grad orsakat skadan. Andra faktorer som bör beaktas vid skälighetsbedömningen är möjligheterna att förebygga skada och i vems intresse den skadegörande handlingen företagits. Dessa två omständigheter omnämns särskilt i 32 kap. 8 § 2 st. MB.¹⁰⁴

Kommittén ser ingen anledning till att det i lagtexten särskilt skall hänvisas till att beakta försäkringsförhållandena. Istället kan det ges möjlighet till att beakta dessa förhållanden jämte andra genom att i den tänkta regeln hänvisas till omständigheterna i övrigt. Kommittén menar att om någon valt att inte teckna ansvarsförsäkring skall de inte få någon särskild förmån för denna underlåtenhet utan bör bära följderna härav. Jämningsregeln i 6 kap. 2 § SkL blir ofta tillämplig då regresskraven leder till oskäliga konsekvenser. Det kan vara så att en skadeståndsansvarig inte har en försäkring som täcker skadan för att exempelvis kravet överstiger försäkringens maximibelopp. Det kan då finnas skäl att lägga en del av ansvaret på den regressande sidan enligt kommittén. Hänvisning kan då ske till omständigheterna i övrigt.¹⁰⁵

7.4 Förslaget i förhållande till miljöbalken

De synpunkter som ligger bakom Personskadekommitténs förslag överensstämmer i stort med de tankar som 32 kap. 8 § 2 st. MB grundar sig på. Av denna anledning vill inte kommittén i detta skede ta upp frågan om

¹⁰² SOU 2002:1 s. 218

¹⁰³ A.a. s. 225

¹⁰⁴ A.a. s. 218 f

¹⁰⁵ A.a. s. 218 f

att enbart reglera ansvarsfördelningen i SkL och göra en hänvisning från MB till SkL. Likheterna är stora mellan förslaget och den gällande regeln i MB vilket inte torde medföra problem då parterna svarar enligt SkL respektive MB.¹⁰⁶

7.5 Remissvar

Det har kommit in ett trettiotal yttranden från olika håll rörande SOU 2002:1. Flera remissinstanser¹⁰⁷ har inget att erinra mot förslaget om ett nytt andra stycke i 6 kap. 4 § SkL som reglerar regressrätten mellan flera solidariskt ansvariga. Sveriges domarförbund, som inte heller har något att invända mot förslaget, anser dock att det finns behov av att ytterligare analysera förhållandet mellan den föreslagna ordalydelsen och de regler som finns i andra lagar, till exempel 32 kap. 8 § 2 st. MB. Domarförbundet anser att det skulle vara lämpligt med ett enhetligt uttryckssätt så att det inte oavsiktligt uppkommer en betydelseskilnad på grund av ordalydelsen.¹⁰⁸

Några remissinstanser¹⁰⁹ tillstyrker förslaget till lagreglering av regress vid solidariskt ansvar och anser att Personskadekommitténs överväganden är rimliga. En av dessa är Landsorganisationen i Sverige, LO, som menar att det är viktigt att en avvägning görs i det enskilda fallet mellan ansvarsgrunden och graden av vållande. Däremot anser LO att en privatpersons underlåtenhet att teckna försäkring kan anses vara ursäktlig.¹¹⁰

Den enda remissinstansen som har motsatt sig kommitténs förslag är Försäkringsjuridiska föreningen som ifrågasätter behovet av en särskild regel i SkL mot bakgrund av de uttalanden som redan finns i praxis och doktrin. Föreningen frågar sig om en lagregel kan ge en mer nyanserad bedömning av fördelningsfrågan än de principer som utbildats genom doktrin och praxis. För att en lagregel skall ha något värde borde den, åtminstone i sina huvuddrag, även reglera på vilket sätt hänsyn skall tas till grunden för skadeståndsansvaret. Vidare menar föreningen att själva lagtexten inte ger mycket mer vägledning än den som ges i dagens rättskällor. Om det blir aktuellt att införa en regel om ansvarets fördelning i SkL, anser föreningen att den motsvarande regeln i MB skall upphävas i linje med vad kommittén föreslår beträffande annan speciallagstiftning som reglerar regressrätt.¹¹¹

¹⁰⁶ SOU 2002:1 s. 220

¹⁰⁷ Länsrätten i Stockholms län, Riksförsäkringsverket, Finansinspektionen, Justitiekanslern, Domarförbundet, Sveriges advokatsamfund, Motormännens riksförbund, Landstingens Ömsesidiga Försäkringsbolag

¹⁰⁸ Sveriges domarförbund, remissvar på SOU 2002:1

¹⁰⁹ Svea Hovrätt, Göteborgs Tingsrätt, Socialstyrelsen, Försäkringsförbundet, Landsorganisationen i Sverige

¹¹⁰ Landsorganisationen i Sverige, remissvar på SOU 2002:1

¹¹¹ Försäkringsjuridiska föreningen, remissvar på SOU 2002:1

Övriga remissinstanser har inga synpunkter alls om SOU 2002:1 eller nämner inget om en lagreglering av regress mellan solidariskt ansvariga. Den enda remissinstans som gått emot kommitténs förslag är således som ovan nämnt Försäkringsjuridiska föreningen.

8 Analys

8.1 Regressrätt

Det solidariska ansvaret är till för skydda den skadelidande som därigenom har flera att vända sig till för att få ut ersättning. Ansvarsfördelningen blir en fråga mellan de skadeståndsskyldiga i den kommande regressuppgörelsen. Den slutgiltiga ansvarsfördelningen mellan flera skadeståndsskyldiga är som framgått inte reglerat i SkL. Syfte med denna uppsats är att utreda hur denna fördelning skall gå till.

Praxis är mager vad gäller frågan om ansvarsfördelning mellan flera skadeståndsskyldiga. Detta kan höra samman med försäkringarnas framträdande roll på marknaden. Det blir en ofta en fördelning som sker direkt mellan de inblandade försäkringsbolagen. Flertalet personer, såväl fysiska som juridiska, har idag någon form av ansvarsförsäkring. För fysiska personer ingår sådan försäkring ofta i hemförsäkringen. Det är även vanligt med separat tecknade ansvarsförsäkringar. I praktiken får de skadeståndsskyldiga ofta endast stå för självriskan och regressrätten blir en fråga för försäkringsbolagen. Givetvis uppkommer det situationer där de skadeståndsskyldiga saknar försäkring och det blir en regressstalan dem emellan. En annan anledning till bristen på praxis är sannolikt att parterna förlikas och fördelningen behöver inte avgöras av domstol.

8.2 Ansvarsfördelning vid culpaansvar - culpaansvar

Vid den slutgiltiga ansvarsfördelningen beaktas vilken ansvarsform det rör sig om. När samtliga skadeståndsskyldiga har varit culpösa ger praxis uttryck för att det skall ske en skälighetsbedömning vilken oftast resulterar i en likafördelning av ansvaret. De omständigheter som skall beaktas vid ansvarsfördelningen är uppsåt, oaktsamhet, i vems intresse handlandet skett, relationen mellan parterna samt eventuella avtalsförhållanden. Med hänsyn till vilka omständigheter som skall beaktas vid ansvarsfördelningen synes det märkligt att inte dessa omständigheter i högre utsträckning kommer till uttryck i praxis, utan som tidigare nämnts torde det föreligga en presumtion för en likafördelning. Orsaken torde finnas i att det är förhållandevis få fall som prövats. En skälighetsprövning utesluter inte, enligt mitt förmenande, att presumtionen frångås då vållandegraden hos de inblandade klart avviker från varandra.

Det kan kännas som om domstolarna något förenklat väljer att fördela ansvaret lika mellan de skadeståndsskyldiga då det är mer krävande att göra en annan fördelning. Att väga varje litet argument mot varandra kan medföra en lång rättsprocess vilket kan bli dyrt för de skadeståndsskyldiga

då rättegångskostnaderna blir höga. Även bevissvårigheter kan uppstå om alla omständigheter skall beaktas. Det är viktigt att rättssäkerheten upprätthålls och jag anser att en likafördelningspresumtion kan vara till nackdel för de skadeståndsskyldiga eftersom deras roll i skadan oftast skiljer sig åt.

8.3 Ansvarsfördelning vid strikt ansvar - culpaansvar

Principen om den strikt ansvariges regressrätt mot en culpös vållande är ifrågasatt. I SOU 2002:1 framförs att huvudprincipen strider mot grundsatsen att den som bedriver farlig verksamhet bör bära största risken härför. Kommittén menar dock att konsekvenserna av huvudregeln inte alltid är stötande och pekar på situationen då alla inblandade är ansvarsförsäkrade. Vid en samlad bedömning av vad som anförts i uppsatsen menar jag, i likhet med Hellner, att strikt ansvar bygger på en riskfördelningstanke men att riskfördelningen inte förskjuts på så sätt att den strikt ansvarige alltid skall ha regressrätt mot den culpöst ansvarige. Vid detta förhållande ges möjligheten att inte fördela ansvaret vid exempelvis högriskverksamhet. Jag anser i likhet med den kritik som framförts att den som svarar på grund av culpa inte nödvändigtvis är mest lämpad att i slutändan bära ansvaret. Det är oftast mer betungande för en privatperson som varit culpös att bära kostnaden för en skada än vad det är för ett företag som har strikt ansvar. Det kan därför i vissa situationer vara lämpligare att lägga den slutgiltiga skadeståndsskyldigheten på den strikt ansvarige.

8.4 Ansvarsfördelning vid strikt ansvar - strikt ansvar

När samtliga skadeståndsskyldiga svarar på grund av strikt ansvar pekar rättspraxis mot en skälighetsbedömning vilken vanligtvis leder till en likafördelning av ansvaret. Det är samma princip som gäller vid situationer där alla svarar för culpa. Enligt Hellner får en likafördelning anses vara huvudregeln i svensk rätt. I NJA 1968 s. 387 fördelades ansvaret lika i brist på annan fördelningsgrund. Dufwa menar att likafördelning är en fördelningsgrund i brist på annan. Jag menar att då de inblandade svarar på grund av strikt ansvar är en likafördelning skälig om inte sakomständigheterna i fallet talar för att ett större ansvar bör åläggas någon av parterna.

8.5 Principalansvar

När det gäller principalansvar har den allmänna regeln om den strikt ansvariges regressrätt gentemot den som svarar för culpa endast ringa

praktisk betydelse. Vanligtvis faller hela skadeståndsskyldigheten på arbetsgivaren eftersom arbetstagaren endast svarar om det finns synnerliga skäl. Jag anser att det är viktigt att arbetsgivaren kan föra regresstalan mot en culpös arbetstagare. Regressmöjligheten har en preventiv verkan eftersom arbetstagarna kan begränsa sitt handlande med tanke på att de själva kan få stå för skadeståndet. När samtliga principaler är strikt ansvariga anser Karlgren att ansvarsfördelningen mellan de strikt ansvariga skall ske efter skälighet med hänsyn till arbetstagarnas skuld. Karlgren anser härmed att en likafördelning får ske om det inte finns hållpunkter för en annan fördelning. Jag anser, i enlighet med Karlgren, att detta är det lämpligaste sättet att fördela ansvaret på mellan arbetsgivare. Arbetstagarnas skuld måste bli den avgörande faktorn för att det skall bli en rättvis fördelning. I det ovan refererade fallet NJA 1953 s. 164 II gjorde HD en skälighetsbedömning som resulterade i en likafördelning av ansvaret. Rodhe menar att rättsfallet illustrerar huvudregeln om en likafördelning. Dufwa är av en annan åsikt än Rodhe och skriver att likafördelningen i fallet är ett resultat av en skälighetsbedömning och inte på grund av en presumtion. Jag anser att Rodhes uppfattning inte utesluter att det är ett resultat av en skälighetsbedömning. Jag anser att en skälighetsbedömning kan leda till en tillämpning av presumtionen för en likafördelning.

8.6 Miljöskadeansvar

Regressregleringen i 32 kap. 8 § 2 st. MB står i fokus för förslaget om ansvarsfördelning i SkL. I praktiken har regleringen i MB många likheter med de principer som tillämpas när det föreligger skadeståndsansvar enligt SkL, det bör således vara möjligt att dra analogier till ansvarsfördelningen i MB när praxis och doktrin inte ger något svar. Det föreligger en presumtion för en likafördelning av skadeståndet när det görs en skälighetsbedömning enligt MB. Eriksson menar att det inte är motiverat att göra avsteg från en likafördelning om ingen av de ansvariga orsakat skadan genom oaktsamhet eller uppsåt. Jag är av samma uppfattning som Eriksson och anser att det inte heller är motiverat att göra avsteg vid skador som bedöms enligt SkL. Som tidigare nämnts anser jag att presumtionen kan och skall frångås då vållandegraden hos de inblandade klart avviker från varandra.

8.7 Trafikskadeersättning

När det är fråga om trafikskadeersättning har en strikt ansvarig endast i undantagsfall regressrätt mot ett ansvarssubjekt som svarar på grund av culpa. Ansvarsfördelningen vid trafikskadeersättning skiljer sig från skadestånd enligt SkL. De är inte en uppgörelse mellan de skadeståndsskyldiga utan det är en fråga för försäkringsbolagen eftersom trafikförsäkring är obligatorisk för alla motorfordon. Om det inte föreligger culpa på någon sida görs ingen ansvarsfördelning så länge tredje man inte skadats. Har tredje man kommit till skada blir det en fråga för

försäkringsbolagen som delar ansvaret lika sinsemellan. Regress mellan försäkringsbolagen styrs av en regressöverenskommelse. Jag har inte närmare gått in på denna fördelning men kan ändå konstatera att det är fördelaktigt för de skadeståndsskyldiga som slipper föra regress mot varandra då det i trafikskador ofta rör sig allvarliga skador.

8.8 Övriga frågor som har behandlats

En av de frågor som ligger till grund för denna uppsats är vad som läggs vikt vid i en skälighetsbedömning när det gäller fördelning av ansvar då det inte är reglerat i lag. Principen om en skälighetsbedömning kommer till uttryck i det vägledande fallet NJA 1937 s. 264. Hänsyn skall tas till grunden för ansvaret, om någon varit mer aktiv än någon annan, om handlingen skett i någons speciella intresse samt till om någon orsakat större skada än någon annan. Det är viktigt att samtliga faktorer beaktas för att det skall bli en rättvis fördelning.

En annan fråga som ställdes i inledningen av uppsatsen är vilka skäl som finns för att undgå solidariskt ansvar. Solidariskt ansvar blir inte alltid utgången när flera personer är inblandade i en skada. Detta är fallet då det föreligger någon begränsning i skadeståndsskyldigheten vilket regleras i SkL. Vid jämkning görs exempelvis undantag från solidariskt ansvar och resultatet blir istället ett delat ansvar. I det ovan refererade fallet NJA 1993 s. 727 ålade HD de skadeståndsskyldiga ett delat ansvar då det ansågs vara mycket betungande för de ansvariga att svara solidariskt. Olika skäl kan således föreligga för att göra avsteg från solidariskt ansvar, såväl i lag som i praxis. Hänsyn tas till omständigheterna i fallet och de skadeståndsskyldigas ekonomi och framtid är några aspekter som vägs in.

Det kan ifrågasättas om solidariskt ansvar är den bästa lösningen när flera gemensamt orsakat en skada. Följden kan bli att en skadeståndsskyldig ensam får stå för hela skadan om de medansvariga är insolventa och inte kan utge någon ersättning vid regressen. En regress kan även vara svår att genomföra och kostar både tid och pengar. Den skadelidande har dock större möjlighet att bli fullt kompenserad för sin skada om denne har flera att vända sig mot. Vad det i slutändan kommer an på är vem som skall bära risken för insolvens vid en skada. Jag anser att risken bör läggas på de personer som orsakat skada och inte på den skadelidande.

8.9 Förslag om lagreglering

En ytterligare fråga som ställdes i början av arbetet är om den slutgiltiga ansvarsfördelningen bör regleras i SkL. Detta är en fråga som varit aktuell vid flera tillfällen. I SOU 2002:1 har man lagt fram ett förslag om ett nytt andra stycke i 6 kap. 4 § SkL rörande regressrätt mellan solidariskt ansvariga. Endast en remissinstans motsätter sig förslaget och menar att den

föreslagna regeln inte ger mycket mer vägledning än vad som idag kan utläsas genom doktrin och praxis. Övriga instanser har tillstyrkt förslaget eller har inga synpunkter.

En lagändring medför att principen om en skälighetsbedömning lagstadgas. Genom en lagregel framstår det klart vad som är gällande rätt. Domstolarna kan även bli tvungna att ge tydligare motiveringar till varför ansvaret fördelas på ett visst sätt. I likhet med Personskadekommittén anser jag att en lagregel om ansvarsfördelningen i SkL skall innehålla ett kriterium att omständigheterna i övrigt skall beaktas vid en skälighetsbedömning. Genom en sådan formulering ges möjlighet att beakta de specifika förhållandena i det enskilda fallet.

Det faktum att en privatperson eller ett företag valt att inte teckna försäkring bör enligt min mening påverka den slutgiltiga ansvarsfördelningen. Att teckna försäkring är ett frivilligt val. Huruvida försäkring tecknas eller ej beror på de presumtiva ansvarssubjektens riskaversion. Har någon gjort valet att inte teckna försäkring trots insikt om behovet av försäkringsskydd anser jag att detta är upp till dem och de får ta konsekvenserna härav. Valet att teckna ansvarsförsäkring måste vara upp till var och en och inte påverka ansvarsfördelningen mellan flera skadeståndsskyldiga. För det fall ansvarssubjektet är en privatperson som inte har insikt om behovet av försäkringsskydd anser jag dock att denna omständighet skall beaktas vid ansvarsfördelningen. Det kan vara ursäktligt att privatpersoner inte har kunskap om behovet av försäkring till skillnad från större företag. Hänsyn bör även tas till om någon saknat möjlighet att teckna försäkring på grund av ekonomiska förhållanden eller på grund av andra omständigheter. Jag anser inte att detta skall uttryckas direkt i lagtexten utan det kan falla under beaktande av omständigheter i övrigt.

Framtiden får utvisa vad det blir av Personskadekommitténs förslag om att lagstadga om regressfrågan mellan solidariskt ansvariga.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Proposition 1972:5 med förslag till skadeståndslag m.m.
Proposition 1985/86:83 om ersättning för miljöskador

SOU 1963:33 *Skadestånd I*
SOU 1975:103 *Skadestånd VI – Försäkringsgivarens regressrätt m.m.*
SOU 1983:7 *Ersättning för miljöskador*
SOU 2002:1 *Samordning och regress – Ersättning vid personskada*

Litteratur

Adlercreutz Axel, *Några synpunkter på s.k. passiv identifikation i skadeståndsrätten, Festskrift till Karl Olivecrona*, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1964

Agell Anders, *Om spelvinster, hederskulder och väntjänster, Festskrift till Håkan Nial*, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1966

Bengtsson Bertil, *Om jämkning av skadestånd*, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Lund 1982

Bengtsson Bertil, Erland Strömbäck, *Skadeståndslagen - En kommentar*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2002

Bengtsson Bertil, *Skadeståndsrätt – några huvudlinjer*, C.E. Fritzes AB, Göteborg 1994

Bramsjö Sven, *Om avtals återgång*, C.W.K. Gleerup, Lund 1950

Dufwa Bill W., *Flera skadeståndsskyldiga I*, Juristförlaget, Stockholm 1993

Dufwa Bill W., *Flera skadeståndsskyldiga II*, Juristförlaget, Stockholm 1993

Dufwa Bill W., *Flera skadeståndsskyldiga III*, Juristförlaget, Stockholm 1993

Ekstedt Leif, *Skadeståndsrätt*, 5:e uppl., Institutet för försäkringsutbildning (IFU), Stockholm 1993

Eriksson Anders, *Rätten till skadestånd vid miljöskador*, Norstedts Förlag AB, Stockholm 1986

Hellner Jan, Johansson Svante, *Skadeståndsrätt*, 6:e uppl., Norstedts Juridik AB, Göteborg 2000

Karlgren Hjalmar, *Skadeståndsrätt*, 5:e uppl., P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1972

Lehrberg Bert, *Praktisk juridisk metod*, 3:e uppl., Iustus Förlag AB, Uppsala 1996

Mellqvist Mikael, Persson Ingemar, *Fordran och skuld*, 5:e uppl., Iustus Förlag AB, Uppsala 2000

Nordenson Ulf, Bengtsson Bertil, Strömbäck Erland, *Skadestånd – Kommentar till den nya skadeståndslagen*, Allmänna Förlaget, Stockholm 1972

Peczenik Aleksander, *Juridikens teori och metod*, Fritzes Förlag AB, Göteborg 1995

Rodhe Knut, *Lärobok i obligationsrätt*, 6:e uppl., Norstedts Förlag AB, Stockholm 1986

Ullman Harald, *Regressöverenskommelsen – En studie i försäkringsbolagens överenskommelse av år 1997*, Svenska Försäkringsföreningen, Stockholm 1999

Tidskrifter

Bengtsson Bertil, *Svensk rättspraxis – Skadeståndsrätt utom kontraktsförhållanden 1976-1979*, Svensk Juristtidning, P.A. Norstedts & Söners Förlag, Stockholm 1981

Bengtsson Bertil, *Anm. av Peter Lødrup: Lærebok i erstatningsrett. 2. utg.*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, Universitetsforlaget, Oslo 1988

Hellner Jan, *Medverkan till skada vid strikt ansvar*, Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet, Årgång 3 Nr 1, Juristförlaget, Stockholm 1991/92

Hellner Jan, *Anm. av Erling Selvig: Det såkalte husbondsansvar*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, Universitetsforlaget, Oslo 1969

Kleineman Jan, *De offentliga rättssubjektens skadeståndsansvar – offentligrättslig reglering med privaträttslig metod*, Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet, Årgång 3 Nr 1, Juristförlaget, Stockholm 1991/92

Lejman Fritjof, *Svensk rättspraxis – Obligationsrätt: Skadestånd i utomobligatoriska förhållanden 1952-1956*, Svensk Juristtidning, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1959

Rodhe Knut, *Svensk rättspraxis – Förmögenhetsrätt: Förpliktelsers uppkoms och obligationsrätt 1950-1959*, Svensk Juristtidning, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1961

Övrigt

Försäkringsjuridiska föreningen, Remissvar till Justitiedepartementet avseende SOU 2002:1, 2002-08-20

Landsorganisationen i Sverige, Remissvar till Justitiedepartementet avseende SOU 2002:1, 2002-06-28

Sveriges domareförbund, Remissvar till Justitiedepartementet avseende SOU 2002:1, 2002-08-23

Rättsfallsförteckning

NJA 1918 s. 139

NJA 1937 s. 264

NJA 1942 s. 508

NJA 1953 s. 144

NJA 1953 s. 164

NJA 1956 s. 762

NJA 1961 s. 425

NJA 1968 s. 387

NJA 1979 s. 773

NJA 1985 s. 690

NJA 1993 s. 727

SvJT 1916 rf s. 405